

ЖАВОРОНKOBA Галина Василівна

доктор економічних наук

ЯНЧУК Марина Борисівна

кандидат економічних наук, доцент

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ АВІАБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ МОДЕЛІ ВІДКРИТОЇ ГАЛУЗІ: ОСОБЛИВОСТІ І ФОРМИ

Досліджено на методологічному рівні і в прикладному аспекті особливості сучасної економічної інтеграції авіабудівних підприємств в умовах моделі відкритої галузі. Визначено важливість формування інтегративної системи корпоративно - виробничих взаємовідносин для вітчизняних авіабудівних підприємств.

Ключові слова: економічна інтеграція, модель відкритої галузі, інтегративність, піраміда постачальників, авіабудівні підприємства.

Researched on methodological level and in practical aspect peculiarities of modern economic integration of aircraft constructing enterprises in conditions of open industry model. Importance of forming integrative system of corporate-operational relations for national aircraft constructing enterprises is defined.

Key words: economic integration, model of open industry, integrativeness, pyramid of suppliers, enterprises aviation industry.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Інституціональні зміни в економічних системах пов'язані із формуванням нового типу інтегративних зв'язків та гармонізації інтересів суб'єктів економічних відносин. Науковою детермінантою даних процесів є те, що конкуренція відбувається між системами створення цінностей, а не окремими підприємствами, тому для кожного з них стають принципово важливими гнучкі організаційні форми, в яких вирішуються рівень *спеціалізації* і подальша інтеграція внутрішніх і зовнішніх виробничих процесів. В даному контексті, враховуючи, що в даний час основні еволюційні процеси обумовлені головним чином розвитком наукоємних технологій, а результати наукових досліджень надзвичайно швидко перетворюються в конкретні технологічні напрямки, сконцентруємо увагу на особливостях і формах інтегративного розвитку високотехнологічних систем в умовах відкритої світової економіки, яка представляється як світовий відтворювальний цикл, і зокрема, на авіабудуванні в умовах відкритої галузі, для якої характерне розгалужена мережа коопераційних зв'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення авторитетних наукових джерел у галузі дослідження глобальних економічних процесів вчених В.С.Бочко, І.Г.Владимирової, В.М. Гейця, Р.Зуйкова, Б. Ліндсі, Е.Г. Кочетова, Д.Г. Лук'яненко, С.І. Соколенко, І.З.Сторонянської, В.П. **Регіональна бізнес-економіка та управління, 2014, № 1 (41)** 29

Семиноженка показало, що світова економіка розглядається вже в якості *єдиного світового відтворювального циклу*. В цих умовах на методологічному рівні заслуговують на увагу питання вивчення форматів економічної інтеграції високотехнологічних підприємств нової якості, нової цілісності та організованості, і відповідне перетворення інтегративних організаційно - виробничих моделей функціонування національних авіабудівних підприємств на більш адаптивні і прогресивні для вбудовування у світовий відтворювальний цикл на конкурентоспроможних засадах.

Мета статті. Обґрунтувати на методологічному рівні нову організаційно-виробничу систему інтегративних зв'язків авіабудівних підприємств України, яка об'єднає їх науковий, технологічний та кадровий потенціал для забезпечення конкурентоспроможного функціонування в умовах світового відтворювального циклу.

Виклад основного матеріалу дослідження із обґрунтуванням одержаних результатів.

Сучасна економічна інтеграція підприємств в умовах формування світового відтворювального циклу і нових бізнес-моделей спрямована на збереження відмінностей між рівноправними і незалежними партнерами і різноманітності ресурсів, які використовуються при єдності цілей, стратегії, колективних цінностей і багатьох нематеріальних активів [6, 7, 9, 11]. При цьому, ми згодні з В.С.Бочко [1], що така властивість економічної системи, як *інтегративність* функціонування являє собою об'єднану цільовою спрямованістю компромісну співучасть різних структур (частин, елементів) у створенні спільного продукту. Якщо інтеграція передбачає, з одного боку, процес руху частин та елементів до об'єднання в єдине ціле, а з іншого боку – до формування результату даного процесу у вигляді інтегрованого продукту, то особливість *інтегративності* у сучасному світовому відтворювальному циклі пов'язана не з закінченістю процесів об'єднання. Особливо це стосується світової високотехнологічної сфери, яка функціонує в рамках моделі відкритої галузі. Тому з методологічної точки зору дуже важливо розуміти, що в основі сучасної інтегративності систем лежить не саме досягнення цілісності та єдності їх елементів і частин, а *забезпечення їх координованості* (дій учасників відтворювального процесу); не розкриття реальної чи уявної цілісності об'єкта, а пошук для суб'єктів економічної діяльності першочергових об'єднуючих підстав та їх компромісне прагнення до об'єднання при виготовленні узгодженого продукту.

Це методологічне положення дозволяє нам визначити *інтегративність* як внутрішньо скоординований розвиток відкритих економічних систем, що виражається в підсистемах партнерства, колективного виробництва і обміну діяльністю, а також у ефективному об'єднанні розрізнених структур і процесів (виробничих компаній, технологій, ринків, територій) в структуровану динамічну бізнес - систему інтегративних відносин.

Інтерпретація цього методологічного положення по відношенню до функціонування мікрорівня, означає, що підприємства з усією сукупністю своїх ресурсів і компетенцій в умовах жорсткої конкуренції повинні визначати своє місце у світовому відтворювальному циклі і входити в нього, з одного боку, усвідомлюючи відповідальність за дотримання світових обов'язків і стандартів, а з іншого - отримуючи за свій внесок не тільки

поточну віддачу, а й винагороду як рівноправний учасник відтворювального світового циклу [12].

Дослідження економічної інтеграції авіабудівних підприємств в умовах глобального характеру діяльності спонукає узагальнити ряд основних характерних досягнень глобальної авіабудівної галузі:

- наявність самодостатніх корпорацій світового рівня з конкурентоспроможними продуктами, системою післяпродажного обслуговування, сертифікованим виробництвом, стійким фінансовим становищем, зрозумілою і прозорою корпоративною структурою і системою корпоративного управління;

- доступ корпорацій до фінансових ресурсів - «дешевих» і «довгих» грошей (кредитів, приватних інвестицій, світових ринків капіталу через механізми IPO) на умовах порівнянних із світовими конкурентами;

- наявність найсучасніших високих технологій і науково – технічних доробок, що регулярно поновлюються, а також кваліфікованого персоналу адекватного сучасним вимогам галузі (від операторів верстатів з ЦПУ, конструкторів, здатних до цифрового проектування, і до вищого менеджменту, що має навички управління глобальними корпораціями);

- активна інтеграція у світовий ринок галузевої кооперації по всіх рівнях технічних переділів - від спільної розробки фінальної продукції і до постачання компонентів 2-4 рівнів на іноземну фінальну продукцію;

- комплексна система державного регулювання і підтримки, адаптована до норм СОТ. Авіабудування в усьому світі відноситься до галузей, які не можуть існувати без державної підтримки - це обумовлено вкрай високими вкладеннями, термінами окупності, технологічними бар'єрами, ризиками і політизованістю ринків;

- принципова зміна бізнес-моделі на основі переходу до підприємств з предметно-орієнтованою організацією виробництва за рахунок чіткого розподілу їх виробничого статусу: *фінального інтегратора*, що здійснює розробку нових концепцій літальних апаратів і випуск кінцевої продукції; функціонально розробляє і формує коопераційну схему, нові технології і стандарти виробництва, які згодом поширюються і на мережу постачальників: системних інтеграторів 1-го рівня, що постачають готові комплекси; виробників компонентів 2-4 рівнів, що постачають окремі деталі, вузли або системи [2, 3, 4, 5, 10, 11].

На основі аналізу діяльності сучасних провідних авіабудівних компаній Boeing, Airbus [8] можна констатувати, що в результаті поступової глобалізації світового ринку авіабудування сформувалася модель відкритої галузі у вигляді взаємозалежної системи виробництв, яка враховує класифікацію і спеціалізацію учасників світового інтегративного виробництва літаків. Нова виробнича модель заснована на ієрархічній піраміді постачальників з розташуванням на її верхівці компаній першого рівня - інтегрованих літакобудівних компаній розробки, фінального виробництва і продажу літаків. Постачальники компонентів літака є компаніями другого рівня, які в свою чергу, поділені на чотири рівня за ступенем використання їх продукції на літаках, тобто відповідно рівень агрегатів, вузлів і секцій, деталей і нормалізованих виробів, заготовок і напівфабрикатів, тобто, так звана, елементна база. Спробуємо описати

цю модель взаємозалежності виробництв. Літакобудівні компанії «першого ешелону», які діють як генеральні підрядники, для зниження витрат на проектування і виробництво нових літаків постійно працюють над вдосконаленням аутсорсингу і прагнуть сконцентрувати власні ресурси на завданнях, що стосуються безпосередньо їх компетенції – розробка, складання та маркетинг літаків. Одночасно ці компанії здійснюють різноманітні заходи, щоб оптимізувати науково-виробничу кооперацію зі своїми партнерами і раціоналізувати власну мережу постачальників компонентів літаків – компанії «другого ешелону» (рис. 1)[8].

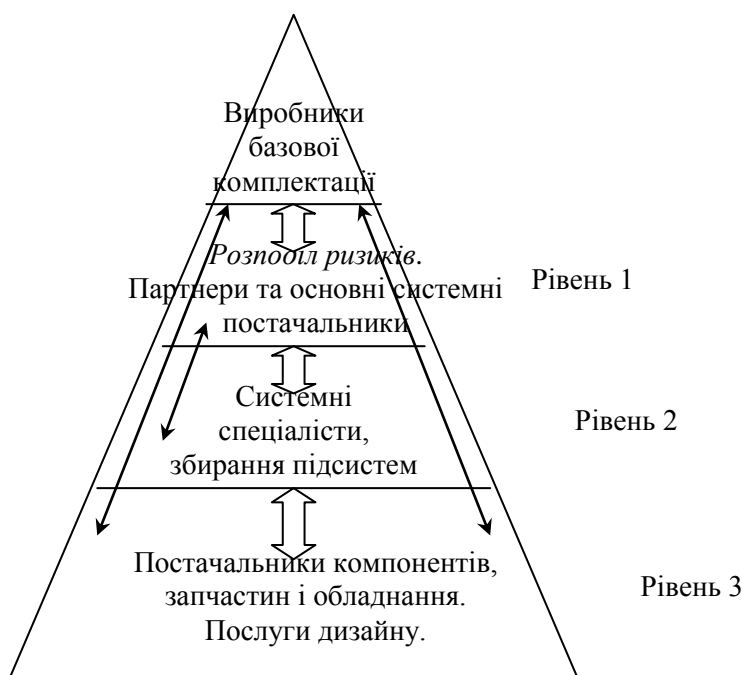

Рис. 1. Ієрархічна піраміда постачальників (складено на основі [8])

Для багатьох компаній «другого ешелону» ключовою проблемою є створення фондів для розширення виробничих потужностей та залучення інвестицій у сучасні технології, і розробку нової продукції. На ринку компонентів літаків зростає пропозиція продукції з регіонів з низькими виробничими витратами, тому для компаній-постачальників все більш пріоритетними стають завдання, пов'язані зі зниженням виробничих витрат.

Прагнення провідних авіавиробників до створення сучасних ефективних схем виробничої кооперації спричиняє необхідність вирішення комплексу проблем у сфері інвестування, управління витратами і ризиками. А відтак, бізнес-моделі компаній – партнерів стають більш універсальними і гнучкими. Компанії «другого ешелону» все частіше інвестують у НДДКР, стаючи, таким чином, рівноправними учасниками науково-коопераційних схем. Існує думка, що така тенденція, і в найближчі роки буде розвиватися і зміцнюватися [8].

Отже, нова виробнича модель заснована на концепції «від виробництва до інтеграції» і передбачає передачу фінальним інтеграторам

відповідальності за виконання завдання постачальнику першого рівня, тобто спостерігається переміщення завдання від виробника до інтегратора систем. Складні системи розроблюються провідними постачальниками, а критерій їх вибору – спеціалізація постачальника. При цьому підвищення якості розробок кінцевого продукту та їх ефективності у виробничому ланцюжку забезпечується за рахунок скорочення термінів розробки продукту та його доставки споживачеві; збільшення швидкості реакції на вимоги замовника. Отже, вивчення практики розвитку провідних авіапромислових комплексів показало, що концентрація виробництва відбувається на всіх етапах виробництва. Це ставить виробників і постачальників на всіх рівнях життєвого циклу виробу перед необхідністю тісної взаємодії між собою та уніфікації своїх виробничих процесів і ресурсів.

Нова парадигма відкритої галузі проявляється насамперед у нових бізнес-моделях та зміні характеру конкуренції, при цьому не залишаючи шансів попереднім моделям розвитку. Так, конкуренція змістовно більше не визначається великими бюджетами та технологічною досконалістю авіапродукції, а тільки - крацим співвідношенням «ціна-якість», тобто акцент конкуренції зміщується на ціни і терміни випуску продукції на ринок, що призводить до появи у високотехнологічній сфері нової бізнес-моделі партнерських зв'язків, заснованою на поділі ризиків [8], при якому функції з виробництва комплектуючих віддаються авіабудівними компаніями на аутсорсинг в обмін на частку в майбутніх доходах авіабудівників від продажу тієї чи іншої моделі, на увазі новий поділ компетенцій у структурі виробництва, а саме: виробники посилюють свої основні позиції, стаючи системними інтеграторами, які координують аутсорсингові операції, а постачальники в заданій програмі беруть на себе відповідальність за управління всім життєвим циклом виробу, від проектування до виробництва.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Вважаємо, що модель відкритої галузі, в рамках якої вітчизняним авіабудівним підприємствам доведеться конкурувати з високоякісною зарубіжною авіаційною продукцією, з усією гостротою ставить завдання підвищення конкурентоспроможності вітчизняного авіабудування. При цьому конкурентоспроможність не тільки продукції, але і процесу промислового виробництва в умовах ринку є найбільш адекватним відображенням економічної ефективності і найбільш повно характеризує результати прогресивних змін у виробничому секторі. Дослідження формування інтегративної системи корпоративно - виробничих взаємовідносин вітчизняних авіабудівних підприємств на основі відкритої предметно-орієнтованої моделі розвитку конкурентних технологій відбиває реалізацію мети економічної інтеграції як на глобальному зовнішньому (міжнародному), так і на внутрішньому (галузевому) рівні, що забезпечить, на наш погляд, виробництво авіапромислової продукції світового класу і дозволить авіабудівним підприємствам України:

1) у внутрішньому середовищі (галузевий аспект) досягти досконалості і лідерства в авіаіндустрії за такими напрямками як: реформування виробничо-організаційної структури в оптимальному інтегративному форматі; розробка інноваційних технологій на основі довгострокового науково-технічного співробітництва з національним науковим сектором;

стандартизація й сертифікація продуктів і процесів; відлагодження механізму проведення сервісного обслуговування для підтримки в заданому робочому ритмі всього технологічного ланцюжка; гарантування якості.

2) у зовнішньому середовищі вийти на міжнародне співробітництво в рамках відкритої моделі ведення бізнесу у якості надійних партнерів при збереженні й розвитку ключових компетенцій, що забезпечить активний обмін досвідом і знаннями, технологічну й ресурсну компліментарність у партнерстві (взаємодоповнюваність, взаємовідповідність з контрагентами), підвищення прозорості діяльності, рівня довіри і зменшення опортуністичної поведінки партнерів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бочко В.С. Интегративная экономика - экономика скоординированного и социально ориентированного пространства [Электронный ресурс] / В.С. Бочко // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз - 2012.- №5(23).- Режим доступа: <http://>
2. Владимирова И.Г. Глобализация мировой экономики: проблемы и последствия/ И.Г.Владимирова// Менеджмент в России и за рубежом.-№3.—2001.- С.100.
3. Геец В.М. Інноваційні перспективи України: монографія/ В.М.Геец, В.П.Семиноженко — Харків: Константа, 2006. — 272 с.
4. Зуйков Р. Миросистемность: критерии и трансформация / Р. Зуйков //Мировая экономика и международные отношения. — 2009. — №8. — С. 55—61.
5. Линдси Б. Глобализация: повторение пройденного. Неопределенное будущее глобального капитализма: монографія / Б. Линдси. — М. : ИРИСЭН, 2008. — 416 с.
6. Кочетов Э.Г. Геоэкономический (глобальный) толковый словарь (основы высоких геоэкономических технологий современного бизнеса): сборник стратегических понятий – новелл./ Э.Г. Кочетов – Екатеринбург: ОАО «ИПП «Уральский рабочий», 2006. – 504 с.
7. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економічна інтеграція: монографія / Д. Г. Лук'яненко. — К. : Національний підручник, 2008. — 219 с.
8. Мировой авиапром: в зоне высокой турбулентности. [Электронный ресурс]/ Режим доступа: http://www.k2kapital.com/articles/17/27610/?phrase_id=6594112
9. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Украинский контекст: монография/ С.И. Соколенко. — К.: Издательство «Логос», 2002.— 645 с.
10. Сторонянська І.З. Економічна інтеграція в контексті просторового підходу/І.З.Сторонянська//Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — Київ, 2009. — № 2 (5) . — С. 35—39.
11. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці: в 3т./ За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.С. Кваснюка. - К.: Фенікс, 2007- 544 с.
12. Фролова Е.Д. Стратегия развития предприятия в условиях глобальной инновационно-экономической экономики/ Е.Д. Фролова/Известия Иркутской государственной экономической академии. - Экономика и экономические науки. – 2005.- № 1- С.1- 6.